

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

35. CİLT

1986

1. SAYI

HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETİ NASIL ÖRGÜTLENMELİ?*

Özer SOYSAL**

Soru, kuşkusuz, bir takım niçinleri de yanı sıra getiriyor.

Oncelikle bu niçinler anlaşılmadan nasıl sorusuna karşılık aramak anlamsız olacaktır.

Örgütlenme, hizmetin belli ölçüler gözetilerek üretilip sunulmasını amaçlar.

Bundan beklenen, kitleye dengeli ve etkin hizmet verebilmektir.

Kanımcı, ilkin, ülkede kütüphane hizmetini gereksindiği varsayılan kitle daha doğrusu bu kitleden ilgi alanınıza giren kesimin durumunu ana çizgileriyle gözden geçirmé zorundayız.

Türkiye'de kütüphane hizmeti ve özellikle halk kütüphanesi bilinçli bir kullanıcı kitle ile mi karşı karşıyadı?

Kütüphane kurumu'nü genel yaşam özellikle de eğitim ve kültür dokusunun hiç bir tür ve düzeyine organik biçimde yerleştirememiş bir toplumda böyle bir bilincin varlığı tartışmalıdır. Kütüphanelerimizde yıllardır gözlenen görünüm ne? Halk kütüphanelerimizden ilk ve ortaöğretim, Millî Kütüphane'den yüksek öğrenim gençliğini çekelim. Kullanıcı kitleden elimizde ne kalacaktır? Çünkü, kütüphaneler konusunda varabildiğimiz an-

(*) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 24-25 Aralık 1985 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen **Kütüphanelerin Yurt Düzeyinde Yaygınlaştırılması...** konulu sempozyum'a sunulan bildiri,

(**) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesi.

layış düzeyi, genelde, daha bunları yalnızca ders çalışılan ya da boş zamanların değerlendirildiği yerler gibi görmekten ötaye gitmiş değil. Özellikle okul kütüphanelerimizin içinde bulunduğu açmaz, geleceğin bilinçli kütüphane kullanıcılarını yaratmada en güçlü engel olarak bugün de karşımızda duruyor. İlk, orta ve yüksek öğretim kuruluşlarından halk kütüphanelerimizle Millî Kütüphane'ye kopup gelen kitle bu kütüphanelerin gerçek kullanıcısı değildir ve olamazdı da. Bunların gereksindiği, çokluk, geniş, iyi ısıtılan ya da aydınlık okuma salonları.

Halk kütüphanesinden yararlanan kitlenin bu niteliği, örgütlenmede ağırlıklı noktalardan birisidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı açısından söz konusu ağırlığın nasıl yorumlanmak gerektiği konusunu meslektaşlarımla yöneltecekleri sorularla açma olanağı vereceklerini umarım. Ancak, Millî Eğitim Bakanlığı ile, ilk elde halk/çocuk kütüphanelerindeki öğrenci birikiminin nedeni ve nasıl yönlendirilebileceği sorusunun tartışılması gerektiği, yeri gelmişken vurgulanmalıdır. Anılan Bakanlık'la yapılacak görüşmelerde, örneğin kahvehanelerde «kitaplık» kurma amacıyla ayrıldığı açıklanan milyonlarca liranın okul kütüphanelerini işler duruma getirmek üzere hazırlanacak bir «iyileştirme programı» uyarınca harcanması; okul yapılarının yaz tatili boyunca bir okuma merkezi gibi nasıl kullanılabilirliği ve öğretmenlerden bu yolda yararlanma bakımından çözüm yolları saptanabilir, sanırım.

Halk kütüphanesi hizmetinin örgütleniş biçimini etkileyici diğer öğe, kanımca şudur :

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın en yaygın hizmet birimidir. Bakanlık'ça bu yıl ortalarında yapılan açıklamaya göre ülkede 745 halk ve çocuk kütüphanesi vardı.

Ancak, bu hizmet birimlerinin yurda dağılımında denge bulunmadığı gibi hizmete ilişkin ölçütler açısından da güçsüz ve sonuçta üretken olmadıkları biliniyor. Bu durumda, hizmeti etkinleştirme yerine yaygınlaştırma ve bunun diğer kuruluş ve örgütlerin de katkısı sağlanarak gerçekleştirilebileceği görüş ya da dileğine katılmanın güçlüğüne değinmek isterim.

Aslında şu aşamada yapılmak gereken şeyin, niteliği yine tartışma konusu olacak kütüphaneler kurmak değil, Bakanlığın elindeki olanakları belli noktalara yöneltmek olduğu görüşümdedir. Üstelik böyle bir yaklaşımın, Bakanlığa, hizmeti yurt düzeyinde yaygınlaştırma yolunda tutarlı bir yöntemin ipuçlarını vereceğine de inanıyorum.

Bu görüşe temel olan nedenleri kısaca açmak isterim.

1979'da, bir önceki yıla göre % 119'luk bir artış sağlanmasına karşın,

2.485.120.000 liralık Bakanlık bütçesinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün payı 244.273.000 lira idi ve yine 1978'e bakarak % 19'luk artış göstermişti. Bu çerçevede, personel giderleri dışında, 6 ve daha yukarı yaşlardaki kişilerden oluşan kesimde, kütüphane hizmeti bakımından kişi başına yapılan harcama 133; okuryazarlık durumu ölçü alınırsa kişi başına gider 215 kuruştur. Personel giderleri de katılırsa : 6 ve yukarı yaştaki kişilerin oluşturduğu kesimde kişi başına yapılan harcama 725; okuryazar kesimde kişi başına yapılan harcama ise 1172 kuruş oluyordu. Bilmem şimdi durumun daha iyi olduğu varsayılabilir mi? Öyle olsa bile, sağlanan artışın düşünülen yaygınlaştırma eylemi için yeterli oranda olduğu yine kuşkuludur. Devlet bütçesinden kültür alanına nazlanarak gelen; Bakanlık bütçesinden ise kütüphane hizmetine sanki damlayan ödeneği, çevresel işbirliği yolu ile mi artıracacağız. Asıl olan, sanırım bu değil, değişmesi zorunlu anlayıştır. Kütüphane hizmeti'nin sınırlı bir «cari bütçe» ile yürütülmek istenmesi, üretkenlik ve etkili olma gücünü büyük ölçüde engellemektedir. Hizmet, hükümetlerce, özde ancak yatırım harcaması ile gerçekleştirilecek bir etkinlik niteliğinde değerlendirilmedikçe bu alanda istenen düzeye ulaşmanın olanaksızlığı artık anlaşılmalıdır. Burada, yatırım sözü ile salt bina yapımının amaçlanmadığını da özellikle belirtmek isterim. Çünkü, böylesi bir anlayışla günümüze dek gelen ve uzaması meslek için önemli sakıncalar yaratmış uygulamanın sonucu olarak halk kütüphanelerimiz salt 3-5 bin kişi için «iş kapısı» olmaktan öte işlevi bulunmayan kuruluşlar durumuna düşmüştür.

Sözlerimden, dönülmez bir çıkmazda olduğumuz anlamı çıkarılmasını istemem. En azından, öğrencilerine yıllardır meslek için en büyük tehlikenin «sorunlar karşısında yılgınlığa düşmek» olduğunu söylemiş bir öğretici olarak, bundan kaçınmak zorundayım. Yapılması gereken, gerçekten çok sorunlu bu hizmet kesiminde öncelik ve ivedi etkinlik konularının doğru saptanmasıdır.

Şimdi, örgütlenmenin yapısını kalın çizgilerle belirlemeye çalışayım :

Enerji üretiminde olduğu gibi halk kütüphanesi hizmeti'nde de önce çok güçlü (hizmet) üretim merkezleri oluşturmak zorundayız. «Ana Hizmet Üretim Merkezi» (AHÜM) ya da «Bölge Halk Kütüphanesi» (BÖHAK) konumundaki böylesi birimlerde üretilen hizmetler, bu merkezden çevreye, gereksinmelere göre ve yöresel yapının özelliklerine uyularak değişik yollardan dağılacaktır. Çekirdek ve bu merkez etrafında oluşan dizgeyi şu sıra içinde verelim :

Ana Hizmet Üretim Merkezi

(AHÜM) ya da (BÖHAK)

Bu merkez'e bağlı olarak

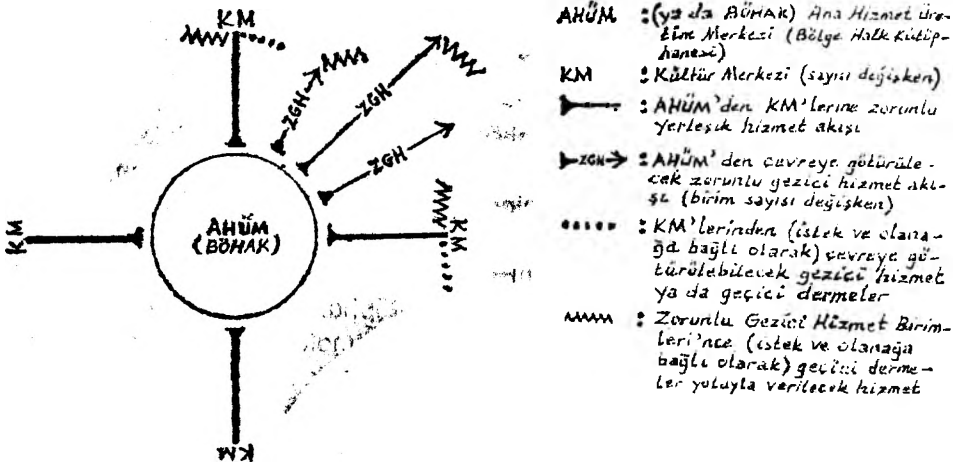
ÖZER SOSYAL

çalışan değişik amaçlı
yerleşik hizmet birimleri
(ya da Kültür Merkezi)

Dağınık/seyrek nüfuslu
yerleşme bölgelerine hiz-
meti araçlarla götüren
gezici/geçici hizmet birimleri

Dizge'de ana hizmet üretim merkezi, il düzeyi ile sınırlı «Bölge Halk Kütüphanesi» olacaktır. «Kültür Merkezi» biçiminde de adlandırılabilir ve «Bölge Halk Kütüphanesi'ne bağlı olarak çalışan ikinci kademe birimler ise, iç düzenlemesi değişebilir prefabrik yapılarda, yerel yönetimce sağlanacak arsalar üzerinde, özellikle kırsal alan ve konu bölgelerinde kurulmak üzere düşünülmüş yerleşik öğelerdir. Üçüncü kademeyi ise yine ona hizmet üretim merkezine bağlı, yol durumu ve taşıyıcılardan yararlanabilme olanağına göre çaplı ya da motorlu taşıma aracı kullanılarak örülecek halka, oluşturur. Bu dizge'de, hem «Kültür Merkezleri» hem de «Ana Hizmet Üretim Merkezleri»ne bağlı zorunlu gezici hizmet birimlerinden, istek ve olanaklara bağlı olarak, çevreye hizmet akışı öngörülmüştür.

Ana Hizmet Üretim Birimleri, Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde yılda birden çok olmamak üzere oluşturulacaktır. Böylece, her plan dönemi sonunda 5 AHÜM hedefine ulaşılabilir. Bunların seçimi, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nünce, yapı-depo, okuma salonları gibi fiziksel olanaklar/ görevli sayısı/derme'nin yeterliği v.d. öğeler bakımından koşulları bu tür proje uygulamasına elverişli iller incelenerek, ya-

pılır. İnceleme sırasında, hizmetin örgütleneceği ilde ulaşım, kültür ve gelir düzeyi; iş alanları; yöre nüfusu, nüfus artış hızı; okur-yazarlık durumu; nüfus artış hızı ile okullaşma ve okur-yazarlık oranları arasındaki ilişki gözetilerek gelecekte kütüphaneden yararlanması söz konusu kitlenin çap ve niteliği belli ölçüde belirlenecektir. Elde edilen bulguların gerek kütüphane öğelerine ilişkin nicelik ve nitelikler gerekse bunların karşılanması için ayrılacak ödeneğin tasarımı yönünden önemi yadsınamaz. AHÜM/BÖHAK projelendirmesinde, gereksinimler belirlenir ödenek saptaması yapılırken : depolar için raf yapımı, yeni bir cilt işliğinin öngördüğü gereçler ve bir küçük baskı makinası sağlanması konusu özellikle gözetilmelidir.

Konu'nun, yönelteceğiniz sorularla açıklık kazanacağını sanıyorum. Dinleyenlere teşekkür ederim.

Tıp Yayınları ile Hizmetinizde